

АЖУРИРАНО ЗА 2026 ГОДИНА

Усогласи или затвори

Осум години смртоносни прекршувања на законите од термоелектричните центри на јаглен од Западен Балкан

Оваа публикација е делумно финансирана од Европската Унија. Искажаните ставови и мислења припаѓаат единствено на авторот(ите) и не нужно ги отсликуваат ставовите на Европската Унија или CINEA. Ниту Европската Унија, ниту органот што ги доделува средствата не може да биде одговорен за истите.

Sweden
Sverige

Оваа публикација е финансирана од Шведската агенција за меѓународна развојна соработка, Сида. Одговорноста за содржината е целосно на креаторот. Сида не мора да ги дели искажаните ставови и толкувања.

Истражувачи и автори

Јоана Чуга, CEE Bankwatch Network

Пипа Галоп, CEE Bankwatch Network

Давор Пехчевски, CEE Bankwatch Network

Благодарност до

Христина Војводиќ, Центар за социјален развој и иновации (CORE)

Елена Николовска, Центар за истражување и информирање за животната средина „Еко-свест“

Уредник

Емили Греј, CEE Bankwatch Network

Предна корица

ТЕЦ Никола Тесла, Србија

Фото: Стефан Алексиќ

Задна корица

ТЕЦ Косово А, Косово

Фото: Матео Тревисан, направено како дел од фотографскиот проект „Попотребно од сонцето“

Дизајн

Милан Тривик

Овој извештај го поддржуваат следните организации:

Содржина

Поимник	5
Извршно резиме	6
Вовед	9
Регионален осврт на загадувачките емисии	10
Јагленот во опаѓање	15
Северна Македонија	18
Заклучоци	23
Препораки	24
Анекс 1 - Материјали и методи	26

Усогласи или затвори 2026

Осум години смртоносни прекршувања на законите од термоелектричните центри на јаглен од Западен Балкан

www.complyorclose.org

Поимник

СВАМ – Механизам за јаглеродно гранично прилагодување. Оваа алатка има за цел да стави фер цена на јаглеродот кој се испушта за време на производството на стоки од одредени сектори, вклучително и електричната енергија, кои влегуваат во Европската Унија (ЕУ) и да поттикне почисто индустриско производство во земјите кои не се членки на ЕУ. Преодната фаза на алатката започна во 2023 година и од 1 јануари 2026 година ќе се применуваат давачки при увозот на стока во ЕУ.

De-NO_x – Опрема за намалување на емисиите на азотни оксиди

De-SO_x – Опрема за намалување на емисиите на сулфурни оксиди

ГВЕ – Гранична вредност на емисии. Ги претставува дозволените количества на супстанцијата која се наоѓа во отпадните гасови од постројката за согорување кои ќе бидат испуштени во воздухот во даден временски период; се пресметуваат како маса по волумен отпадни гасови изразено во mg/Nm³.

Спогодба за Енергетска заедница – спогодба потпишана во 2005 година, а која стапи во сила во 2006 година, чија цел е да го прошири енергетскиот пазар на ЕУ на најблиските нејзини соседи, преку примена на законодавството на ЕУ за енергетика, животна средина и конкуренција во нивните енергетски сектори. Спогодбата во моментот ги вклучува Европската унија, Албанија, Босна и Херцеговина, Грузија, Косово, Молдавија, Црна Гора, Северна Македонија, Србија и Украина.

ЕУ – Европска унија

IED – Директива за индустриски емисии – Директива 2010/75/EU на Европскиот парламент и на Советот од 24 ноември 2010 за индустриски емисии (интегрирано спречување и контрола на загадувањето). Само Поглавје III, Анекс V и член 72(3)-(4) од Директивата 2010/75/EU се применливи во Енергетската заедница. Во ЕУ е ажурирана со Директивата 2024/1785 од 24 април 2024 година, но овие измени сè уште не се транспонирани во Спогодбата за енергетска заедница.

LCP – големи постројки за согорување. Дефинирани се како технички апарат кој се користи за оксидирање на горивото со цел да се користи топлината која се создава, а која има номинален топлински влез еднаков на, или поголем од 50 мегавати (MW). Ова вклучува постројки кои користат фосилни горива или биомаса како гориво, како и согорувањата во нафтени рафинерии.

LCP BREF – Референтен документ за најдобрите достапни техники за големи постројки за согорување, чии заклучоци станаа законски обврзувачки со Одлуката на Комисијата за имплементација (ЕУ) 2017/1442 од 31 јули 2017 година за воспоставувањето најдобри достапни техники (BAT), а по соочувањето со правните пречки од процедурална природа, повторно, со Одлуката на Комисијата за имплементација (ЕУ) 2021/2326 од 30 ноември, 2021 година за воспоставувањето најдобри достапни техники (BAT), согласно Директивата 2010/75/EU на Европскиот парламент и на Советот за големи постројки за согорување (известно согласно документот C(2021) 8580).

LCPD – Директива за големи постројки за согорување – Директива 2001/80/EC за ограничување на емисиите на одредени загадувачки супстанции во воздухот кои потекнуваат од големи постројки за согорување.

MWe – мегавати електрична моќност – најчесто користен начин на изразување на капацитетот на електричната централа.

MWth – вкупен номинален топлински влез на една електрична централа – ова рангирање се користи во законодавството на ЕУ за дефинирање на разни видови категории на електрични централи. Општо земено, кај помалите електрични централи е потешко да се постигнат пониски нивоа на емисии, така што ограничувањата на загадувањето се поделени според големината.

НПНЕ – Национален план за намалување на емисии – флексибилен механизам за имплементација согласно Директивата за големи постројки за согорување во Енергетската заедница каде емисиите можат постепено да се намалуваат преку земање на вкупен збир на сите нивни емисии и обезбедување дека истите се пониски од намалените плафони утврдени за годините 2018, 2023, 2026 и 2027.

NO_x – азотни оксиди

Изземање – флексибилен механизам за имплементација согласно Директивата за големи постројки за согорување според кој постројките можат да го одложат инвестирањето во опрема за контрола на загадувањето сè додека го ограничат своето работење на 20.000 часови во периодот од 1 јануари 2018 година до 31 декември 2023 година. Сите постројки кои ќе работат по овој краен рок ќе мора да ги исполнат правилата за емисии од нови постројки, не за постојни постројки.

PM или **прашина** – суспендирани честички прашина.

SO₂ – сулфур диоксид

Извршно резиме

Кон крајот на 2025 година се навршија осум години од истекот на рокот за електричните центри од Западен Балкан да ги исполнат новите стандарди против загадување на воздухот за сулфур диоксид (SO₂), азотни оксиди (NO_x) и прашина. Сепак, смртоносното загадување на воздухот од претежно застарените електрични центри на јаглен во регионот само благо се намали за првите две супстанции, а се зголеми во однос прашината.

Во 2025 година, **вкупните емисии на SO₂** од постројките вклучени во Националните планови за намалување на емисиите (НПНЕ)² на Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија **беа 6.6 пати повисоки од дозволените - најголемото прекршување од 2018 година**. Гледано во апсолутни бројки, емисиите донекаде се намалија. Но, бидејќи плафоните на емисиите за секоја земја се намалија во 2024 и 2025 година, прекршувањето во 2025 година беше релативно поголемо за разлика од претходните години.

Втора година по ред, електраните на јаглен од НПНЕ на Босна и Херцеговина се најголемите емисери на SO₂ во регионот, со 196.940 тони, или **12,7 пати повеќе од дозволеното**. Причината е во постојаните високи емисии на Босна и Херцеговина, во комбинација со умереното намалување на емисиите на SO₂ во Србија, која претходно беше најголемиот емисер. Во 2025 година, емисиите на SO₂ од електраните на јаглен во Србија изнесуваа 177.756 тони, или 5,1 пати повеќе од дозволеното.

Апсолутните **емисии на прашина се зголемија** во 2025, споредено со 2024 година и беа 2,9 пати поголеми од дозволеното според НПНЕ, за разлика од 1,9 пати во 2024 година. **Емисиите на прашина во Северна Македонија се зголемија повеќе од двојно** во 2025 година, споредено со 2024 година, поради огромните зголемувања во битолската електрана на јаглен.

Како и во 2024 година, вкупните емисии на азотни оксиди на постројките од НПНЕ во 2025 година изнесуваа 1,4 пати повеќе од дозволеното, поради неинвестирање во намалување на NO_x и годишните спуштања на плафоните за NO_x во НПНЕ. Косово, Босна и Херцеговина и Србија повторно ги надминаа плафоните. Косово најмногу ги надмина - 2,7 пати над националниот плафон.

Во апсолутни бројки, долгогодишниот надминувач Угљевик во Босна и Херцеговина повторно беше постројката со најголемо емитување на SO₂ во регионот во 2025 година, со 115.079 тони или 16,3 пати над својот плафон. И покрај инсталирањето на опремата за десулфуризација, за која доби дозвола за користење во ноември 2021 година,³ емисиите на SO₂ на Угљевик се зголемуваат од 2022 година. Операторот признава дека de-SO_x опремата не е во функција, пред сè зашто претставува „економски товар“ и сè потешко се чини дека овој проект од 85 милиони евра некогаш ќе се користи правилно.

Иако поединечните плафони на постројките не се обврзувачки - туку само оние на ниво на земја - разгледувањето на поединечните прекршувања на постројките може добро да укаже на тоа каде е потребна конкретна акција. **Во 2025 година, барем пет постројки ги надминале своите плафони за емисии на сулфур диоксид за повеќе од десет пати:** Битола Б1 и 2 и Б3 во Северна Македонија и Угљевик, Гацко и Какањ 6 во Босна и Херцеговина.

За прашина, најголемите емисери во апсолутни бројки во регионот биле Битола Б1 и 2 во Северна Македонија, кои емитувале 5.276 тони. Ако се додаде и блокот Б3 со 2.399 тони загадување со прашина, **битолската електрана самостојно го надминала збирот на плафоните од НПНЕ за прашина на сите четири земји**, со 7.094 тони.

Гацик во Босна и Херцеговина повторно беше најголем релативен емисер на прашина. И покрај малото намалување во споредба со 2024 година, испуштил 2.761 тони – **15,1 пати повеќе од дозволеното**.

² Како дел од обврските за усогласување со Директивата за големи постројки за согорување согласно Спогодбата за енергетска заедница, четири земји од Западен Балкан - Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија - изготвија Национални планови за намалување на емисиите (НПНЕ) за периодот од 2018 до 2027 година. Наместо да се бара од секоја голема постројка за согорување да се усогласи со граничните вредности на емисиите од Директивата за големи постројки за согорување од 1 јануари 2018 година, овие планови им овозможуваат на земјите да пресметуваат национални плафони на емисии за сулфур диоксид, азотни оксиди и прашина, и постепено да ги намалуваат своите вкупни емисии од избрани големи постројки за согорување пред 1992 година до 2027 година. Во 2027 година, секоја од постројките вклучени во НПНЕ ќе треба да биде во согласност не само со граничните вредности на емисиите од Директивата за големи постројки за согорување, туку и со Дел 1 од Анекс V од Директивата 2010/75/EУ за индустриски емисии.

³ Министерство за просторно планирање, градежништво и екологија на Република Српска, [Одлука бр. 15.03-360-164/21](#), 11 ноември 2021 год.

Во однос на азотни оксиди, Никола Тесла Б во Србија повторно имаше убедливо највисоки апсолутни емисии во 2025 година, од 11.247 тони. Релативно гледано, Косова А5 повторно била најголемиот прекршувач на овој загадувач во 2025 година, испуштајќи 3,4 пати повеќе од дозволеното, или 2.141 тони.

Во декември 2023 година, Министерскиот совет на енергетската заедница ги потврди прекршувањата на НПНЕ од страна на Босна и Херцеговина, Косово и Северна Македонија.⁴ Исто така, Секретаријатот на енергетската заедница го засили случајот за непочитување против Србија во 2025 година поради недоволен напредок во намалувањето на емисиите на SO₂ и нови прекршувања на сопствените плафони за NO_x од 2023 година.⁵

Прекршувањата на НПНЕ претставуваат само дел од нелегалното загадување од електраните на јаглен. На крајот на 2023 година, истече рокот за затворање на постројките опфатени со правилото за „изземање“ (opt-out). **Сите три земји од Западен Балкан со електрани на јаглен кои подлежат на оваа одредба - Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија - продолжија со прекршувања во 2025 година.** Ниту една од електраните официјално не затворила ниту извршила реконструкција за да се усогласи со релевантните гранични вредности на емисиите, иако Тузла 3 во Босна и Херцеговина пријави нула работни часови во текот на годината. Овие електрани придонесоа за масовното загадување со јаглен во регионот во 2025 година, но не претставуваат ниту дел од бројките добиени од НПНЕ погоре.

Црногорската електрична централа Плевља работи нелегално од крајот на 2020 година, кога ги искористи дозволените 20.000 часа работа по 1 јануари 2018 година. Моментално е во фаза на тестирање по контроверзната реконструкција, но останува нејасно дали тоа ќе доведе до усогласување со релевантните гранични вредности на емисиите. Во 2022 година, постројките Тузла 4 и Какањ 5 во Босна и Херцеговина, исто така, ги надминаа доделените 20.000 часа, како и српската постројка Морава. Од крајот на 2023 година, кога сите постројки под „изземање“ требаше да се затворат, електраната Колубара А во Србија, исто така, продолжи да работи. Останува нејасно кога е датумот за затворање на сите овие постројки.

Поради прекршување на одредбите за изземање, Секретаријатот на енергетската заедница отвори случаи за решавање на спорови против Црна Гора во април 2021 година⁶ Босна и Херцеговина во октомври 2022 година и Србија во октомври 2023 година.⁸ Се чека на одлуката против Црна Гора на Министерскиот совет на енергетската заедница, а во март 2026 година Секретаријатот напредуваше во случаите за Морава и Тузла 4 / Какањ 5 со издавање образложени мислења.⁹

Таквите прекршувања се прашање на живот и смрт. Како што може да се види во нашиот извештај „Усогласи или затвори“ од 2021 година, од вкупно 19.000 смртни случаи предизвикани од електраните на јаглен на Западен Балкан од 2018 до 2020 година, вкупниот број смртни случаи во овој период поради надминување на плафоните од НПНЕ е речиси 12.000. Нема причина да се очекува дека овие бројки значително се намалиле оттогаш.

Тие се и прашање на владеење на правото: националните власти не успеаја да ги спроведат прописите за заштита на животната средина во однос на државните претпријатија. **Осум години по истекот на рокот за усогласување со Директивата за големи постројки за согорување (LCPD) во Енергетската заедница, националните власти немаат казнето ниту еден оператор на постројка за овие прекршувања.**

И покрај немањето политичка волја за усогласување или затворање на електраните на јаглен, зголемените технички проблеми и проблемите со снабдувањето со јаглен доведоа до намалување на производството од електраните на јаглен во Северна Македонија, Србија и Босна и Херцеговина во последните години. Ефектите од Механизмот на ЕУ за јаглеродно гранично прилагодување (CBAM) сè уште не се целосно јасни, но веројатно ќе дојде до намалување на производството на електрична енергија од јаглен, бидејќи на државните претпријатија ќе им биде потешко да ги покриваат трошоците преку исплатлив извоз. Сепак, ниту една од земјите во регионот нема јасен, ажуриран и реалистичен план за усогласување и/или затворање на сите свои електрани на јаглен.

Дури и Северна Македонија, регионалниот водач во инсталирање на соларни извори на енергија, се оддалечува со нови рудници за јаглен и скапи планови за гасни инсталации, а не презема ништо за справување со загадувањето од своите електрани на јаглен. Неодамна усвоениот ажуриран Национален план за енергија и клима (НПЕК) дури и не наведува јасен датум за постепено исфрлање на јагленот, иако сценаријата го прикажуваат како 2030 година.

⁴ Министерски совет на Енергетската заедница, [Одлука 2023/04/МС-ЕнС за непридружување на Спогодбата за енергетска заедница од страна на Република Северна Македонија во случајот ECS-7/21, Одлука 2023/05/МС-ЕнС за непридружување на Спогодбата за енергетска заедница од страна на Косово* во случајот ECS-8/21 и Одлука 2023/06/МС-ЕнС за непридружување на Спогодбата за енергетска заедница од страна на Босна и Херцеговина во случајот ECS-9/21](#), Енергетска заедница, 14 декември 2023 год.

⁵ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS 10/21](#), пристапено на 24 април 2026 година.

⁶ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS-15/21: Црна Гора / Животна средина](#), пристапено на 8 мај 2026 година.

⁷ Секретаријат на енергетската заедница, [Секретаријатот покренува постапка за решавање спорови против Босна и Херцеговина за кршење на Директивата за големи постројки за согорување во случајот Тузла 4 и Какањ 5](#), 28 октомври 2022 година.

⁸ Секретаријат на енергетската заедница, [Секретаријатот покренува постапка за решавање на спор против Србија за кршење на Директивата за големи постројки за согорување во случајот со ТЕ Морава](#), 23 октомври 2023 година.

⁹ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS-01/22: Босна и Херцеговина / животна средина, Случај ECS-09/23: Србија / животна средина](#), пристапено на 5 мај 2026 година.

Севкупно, нивоата на загадување осум години по истекот на рокот за спроведување на Директивата за големи постројки за согорување и натаму се алармантни. Ризикот од неконтролирано исфрлање на јагленот брзо се зголемува, со непотребно тешки последици за заедниците зависни од јаглен, кои би можеле да се избегнат со соодветно планирање.

Владите од Западен Балкан конечно мора да преземат одговорност за управување со исфрлањето на јагленот и да ги повикаат на одговорност енергетските претпријатија за нивното недејствување. Електраните што работат под режимот на „изземање“ мора брзо да се затворат,¹⁰ а оние од НПНЕ мора да се придржуваат до своите плафони. Најитно, постројките за десулфуризација во Угљевик, Костолац Б и Никола Тесла А3–А6 треба да почне правилно да се користи, а властите во Северна Македонија и Босна и Херцеговина мора да се справат со огромното загадување со прашина од електраните во Битола и Гацко. Онаму каде инвестициите во контрола на загадувањето не се изводливи, треба да се намалат работните часови за да се намали загадувањето. Побарувачката исто така мора да се намали преку други мерки, краткорочни и посистемски, како што се намалување на загубите во дистрибуција, изолација на згради и користење ефикасни топлински пумпи наместо грејачи со електричен отпор. Потребата од вакви мерки е поголема од кога било.

Наредните ажурирања на долгорочните стратегии и НПЕК на земјите се можност за надминување на слабостите во тековните планови. Тие треба да содржат реалистични планови за управувано исфрлање на јагленот, засновани на реалната техничка состојба на нивните електрани, нивото на инвестиции потребни за нивно усогласување со контролата на загадувањето, како и нивните резерви на лигнит и производствен капацитет.

Иако се подразбира дека главната одговорност е кај владите од Западен Балкан, институциите на ЕУ, исто така, мора повеќе да се заангажираат, користејќи ги алатките што ги имаат на располагање, како што се условување на финансирањето од ЕУ и напредок во пристапувањето според усогласеноста; испраќајќи јасна, јавна и политичка порака; и обезбедувајќи финансирање на праведна транзиција на регионите со јаглен и преминување кон одржливо централно греење.

Комисијата, исто така, треба да предложи посилни алатки за спроведување на Спогодбата за енергетска заедница, во корист на здравјето на луѓето и животната средина. Доколку Спогодбата треба дополнително да ја поттикне декарбонизацијата и интеграцијата на пазарот, нејзиниот механизам за решавање спорови мора да се зајакне за да вклучи одвраќачки казни за прекршоците.

¹⁰ Другата опција е да се изврши голема реконструкција со цел усогласување со граничните вредности на емисиите за нови постројки според Спогодбата за енергетска заедница, како што се обиде да направи електричната централа Плевља, но сме скептични дека тоа е економски изводливо.

ТЕЦ Плевља, Црна Гора

Фото: НВО Еко-тим, Црна Гора

Вовед

Откако на 31 декември 2017 година истече крајниот рок за спроведување на Директивата за големи постројки за согорување (LCPD), во рамки на Спогодбата за енергетска заедница, ја анализиравме усогласеноста на земјите од Западен Балкан со нивните национални планови за намалување на емисиите (НПНЕ) во седум изданија на извештајот „Усогласи или затвори“. Оваа година, ја гледаме неусогласеноста во 2025 година споредено со претходните седум години.

LCPD беше вклучена во Спогодбата за енергетска заедница при потпишувањето на истата во 2005 година. За спогодба чија цел е да го отвори и обедини енергетскиот пазар на ЕУ со оној на првите соседи во југоисточна и источна Европа, вклучувањето на законодавство за животната средина во Спогодбата е клучно за да се изедначат условите и да се спречи „истекување на емисиите“ во земјите со послаби еколошки стандарди, а кои доставуваат електрична енергија до ЕУ.

НПНЕ им дозволува на земјите да ги соберат емисиите на сулфур диоксид (SO₂), азотни оксиди (NO_x) и прашина од некои или од сите електрани и да се усогласат со националниот плафон на емисии, наместо секоја електрана да се усогласува со границите на емисии пропишани во анексите од Директивата. Креирањето НПНЕ беше само една од опциите за усогласување со Директивата; земјите бираа дали ќе развијат план или не.¹¹ НПНЕ им дозволува на постројките за согорување да отстапуваат од индивидуалната усогласеност со граничните вредности на емисиите (ГВЕ) за постојните постројки, наведено во Анекс V, дел 1 од LCPD, до 2027 година. Наместо тоа, НПНЕ поставува периодични годишни плафони на емисии (2018, 2023, 2026 и 2027), кои постројките заедно не смеат да ги надминат, без оглед на нивните поединечни емисии. До 2027 година, секоја постројка мора поединечно да ги почитува ГВЕ од Анекс V, дел 1 од LCPD.

Дотогаш, оние постројки со подобар учинок за еден загадувач, можат да надоместат за оние со полош учинок, сè додека не се надмине вкупната граница. Оттука, НПНЕ веќе претставува компримис, споредено со целосно усогласување на секоја постројка: затоа е екстремно проблематична неусогласеноста дури и со плафоните од НПНЕ.

Постоечките постројки за согорување, исто така, имаа можност да бидат изземени од ГВЕ наведени во LCPD или од вклучување во НПНЕ доколку операторот се одлучеше за ограничено доживотно отстапување, таканареченото „изземање“. Ова им овозможи на електраните да работат најмногу 20.000 часа, почнувајќи од 1 јануари 2018 година, најдоцна до 31 декември 2023 година, без да мора да се усогласат со граничните вредности или плафоните на емисии. Ова отстапување е применето на постројките за кои се планираше или затворање или целосно реновирање. За да работат над овие временски ограничувања, постројките треба да се усогласат не само со граничните вредности за емисиите од Директивата, туку и со поновите и малку построгите граници за постоечките постројки од Анекс V, дел I од Директивата за индустриски емисии.

Електраните на јаглен кои се усогласени со LCPD сè уште влијаат врз здравјето, но и оние што не се, непотребно и незаконски го зголемуваат нивото на болести и прераните смртни случаи. Усогласеноста со плафоните од НПНЕ и условите за изземање не се само прашање на усогласеност, туку прашање на живот и смрт. Како што се гледа во нашиот извештај за 2021 година, помеѓу 2018 и 2020 година, се проценува дека 19.000 луѓе загинале како резултат на загадување од електраните на јаглен од Западен Балкан, од кои 12.000 биле поради прекршување на емисиите.¹² За жал, ситуацијата многу малку се има сменето оттогаш. Додека емисиите на SO₂ и NO_x од електраните на јаглен на ниво на целиот регион донекаде се намалија од 2018 година наваму, емисиите на прашина се зголемија.

Затоа, преземањето мерки за намалување на загадувањето е неопходно и веќе одамна требаше да биде случај. Овој осми извештај на „Усогласи или затвори“ ги разгледува официјално пријавените податоци за 2025 година со цел да утврди како се развивала состојбата од 2018 година наваму. Тој содржи регионален преглед на резултатите, со профили на земјите Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија.

¹¹ Освен Црна Гора, која има само една голема постројка за согорување и затоа не може да го собере вкупниот број на постројки за да го постави националниот плафон.

¹² CEE Bankwatch Network и Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA), *Comply or Close*, септември 2021 год.

Регионален осврт на загадувачките емисии

До 31 декември 2017 година, крајниот рок за усогласеност со LCPD за земјите од Енергетската заедница, операторите на електраните на јаглен од Западен Балкан требаше да имаат инвестирано во опрема за контрола на загадувањето до доволен степен за да се усогласат со граничните вредности на емисиите од Директивата, или барем да се усогласат со националните плафони утврдени во националните планови за намалување на емисиите. Земјите веќе имаа 12 години по потпишувањето на Спогодбата да го сторат тоа, бидејќи LCPD е интегрален дел од Спогодбата откако стапи во сила во 2006 година.

Но, и покрај ова, ниту една од земјите со големи постројки за согорување¹³ не се погрижила електраните на јаглен да се усогласат со граничните вредности на емисии од Директивата до почетокот на 2018 година, па дури и до крајот на 2025 година, седум години подоцна.

Од 2018 до крајот на 2025 година, ниту една од четирите земји со НПНЕ – Босна и Херцеговина (БиХ), Косово, Северна Македонија и Србија – не се придржувале до плафоните за сулфур диоксид на кои се обврзале во своите НПНЕ, со исклучок на Косово, кое успеа да ги испочитува во 2023 и 2025 година. Емисиите на сулфур диоксид донекаде се намалија од 2018 година, но ни оддалеку доволно брзо за да се усогласат со НПНЕ.

Во март 2021 година, Секретаријатот на енергетската заедница отвори случаи за решавање спорови против Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија поради непридржувањето до плафоните од НПНЕ во 2018 и 2019 година.¹⁴ Во февруари 2022 година, Заедницата направи исчекор во процесот со издавање аргументирани мислења против Босна и Херцеговина, Косово и Северна Македонија.¹⁵ Аргументираното мислење е вториот чекор во процесот, кога од странката се бара да ги поправи идентификуваните проблеми на неусогласеност во рок од два месеца. Во зависност од одговорот на дадената влада, Секретаријатот може да го испрати случајот до Министерскиот совет на енергетската заедница на одлучување за усогласеноста на земјата со Спогодбата.

На 13 јули 2023 година, Секретаријатот поднесе образложено барање до Министерскиот совет да донесе одлука со која ќе се потврди неусогласеноста на Босна и Херцеговина, Косово и Северна Македонија, што и го стори во декември 2023 година.¹⁶ Бидејќи прекршувањата сè уште не се отстранети до мај 2026 година, случајот останува отворен.¹⁷

Случајот против Србија не ескалираше некое време, поради неизвесноста за влијанијата од тековните инвестиции во опрема за контрола на загадувањето. Но во јули 2025 година, со оглед на тоа дека продолжија значајни прекршувања на сулфур диоксид и се појавија нови прекршувања на азотни оксиди, поради годишното спуштање на плафоните, Секретаријатот издаде аргументирано мислење за случајот.¹⁸

Алармантно, вкупните бројки пријавени до Европската агенција за животна средина¹⁹ од Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија за 2025 година покажуваат континуирани прекршувања на емисиите за сите три измерени загадувачки супстанции – SO₂, прашина и NO_x.

Иако апсолутните емисии на сулфур диоксид малку се намалиле во 2025 година, збирот на дозволените емисии од НПНЕ на земјите исто така се намалиле, па, така, **свкупното надминување беше 6,6 пати над дозволеното**, најмногу од стапувањето на LCPD во сила во 2018 година. Фактот што Косово одвај успеа да се придржи до своите плафони во 2023 и 2025 година не беше доволен да надомести за фактот дека другите земји ги пробиле своите плафони многукратно.

¹³ Албанија нема функционални големи постројки за согорување. Нафтената и гасната централа од 98 MW во Валона никогаш не работела комерцијално поради технички проблеми.

¹⁴ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS 07/21, Северна Македонија/животна средина, Случај ECS 08/21, Косово*/животна средина, Случај ECS 09/21, Босна и Херцеговина/животна средина, Случај ECS 10/21, Србија/животна средина](#), пристапено на 7 мај 2026 год.

¹⁵ Секретаријат на енергетската заедница, [Секретаријатот покренува постапки против три потписнички за ненамалување на загадувањето на воздухот од термоцентрале](#), 23 февруари 2022 година.

¹⁶ Министерски совет на енергетската заедница, [Одлука 2023/06/MC-EnC за непридржување од страна на Босна и Херцеговина до Спогодбата за енергетска заедница во случајот ECS-9/21, Одлука 2023/05/MC-EnC за непридржување од страна на Косово* до Спогодбата за енергетска заедница во случајот ECS-8/21, Одлука 2023/04/MC-EnC за непридржување од страна на Република Северна Македонија до Спогодбата за енергетска заедница во случајот ECS-7/21.](#)

¹⁷ Секретеријат на енергетската заедница [Случај ECS 09/21, Босна и Херцеговина/животна средина.](#)

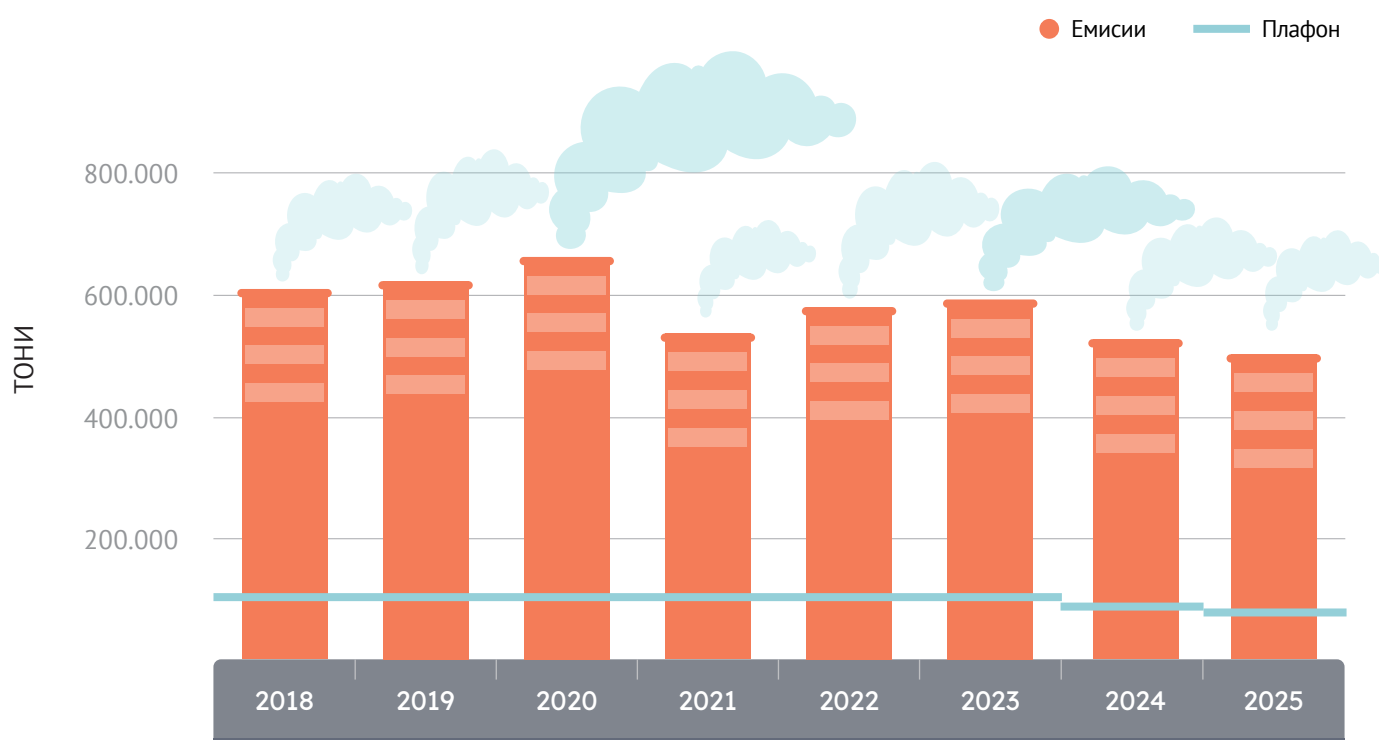
¹⁸ Секретеријат на енергетската заедница [Случај ECS-10/21, Србија/животна средина.](#)

¹⁹ Види [EIONET Central Data Repository](#) име на држава > European Union obligations > Reporting on combustion plants

Слика 1:

Емисии на сулфур диоксид од електраните на јаглен од НПНЕ на Западен Балкан, споредено со дозволените плафони на емисии, 2018 до 2025 година

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Сулфур диоксид емисии	606.467	621.553	660.700	531.466	577.684	589.644	518.248	469.438
Сулфур диоксид плафон	103.682	103.682	103.682	103.518 ²⁰	103.518	103.518	87.126	70.732

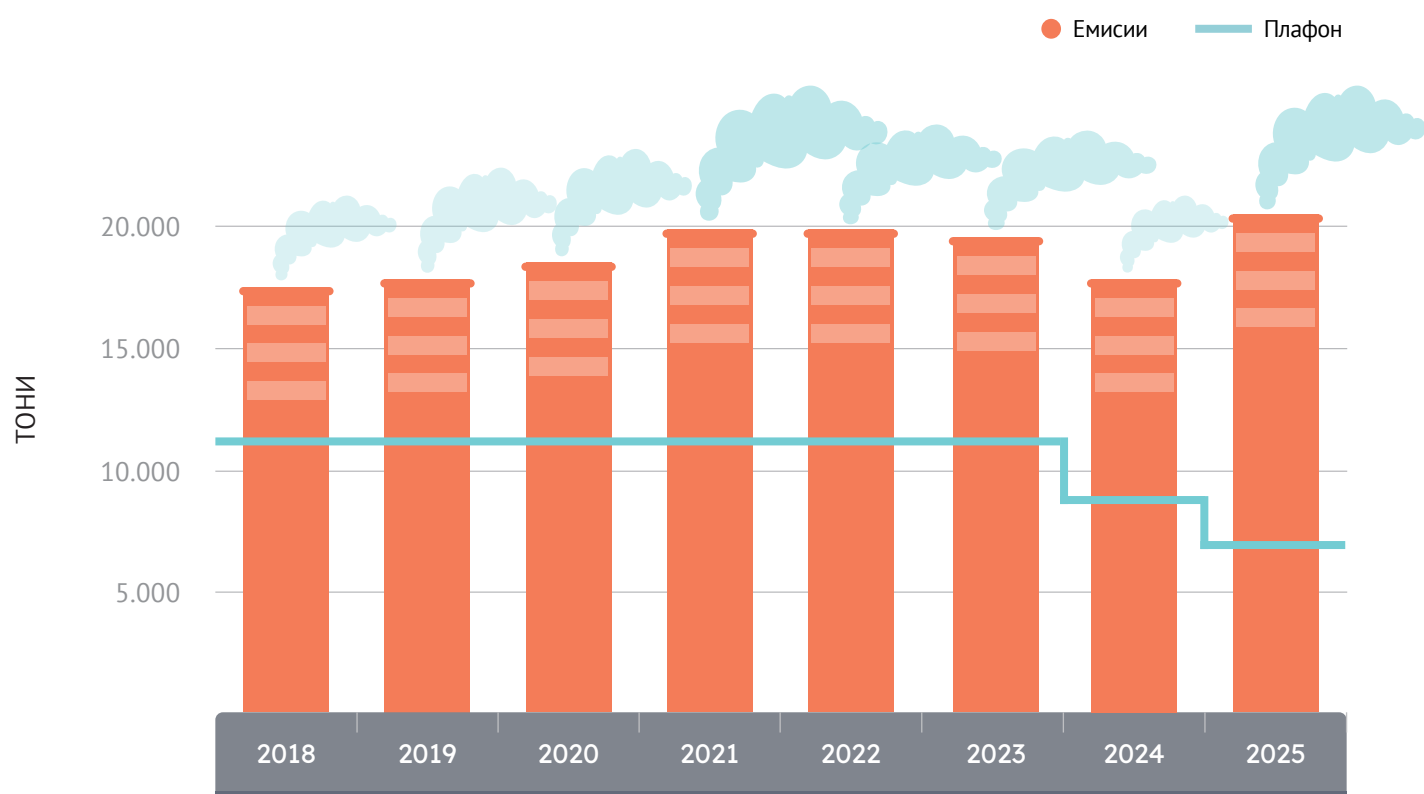
Емисиите на прашина се зголемија во 2025 година и станаа 2,9 пати повеќе од плафоните на НПНЕ на земјите, во споредба со 1,9 пати повеќе во 2024 година. Ова се случи делумно поради апсолутното зголемување на емисиите и делумно поради спуштањето на плафоните. Електраната во Битола во Северна Македонија, со своите два оџака, емитираше 7.675 тони и самостојно го надмина регионалниот плафон од 7.094 тони за емисиите на прашина за 2025 година.

²⁰ Плафонот за SO₂ на Косово благо се намали во 2021 година.

Слика 2:

Емисии на прашина од електраните на јаглен од НГПНЕ на Западен Балкан, споредено со дозволените плафони, 2018 до 2025 година

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Прашина емисии	17.414	17.557	18.246	19.808	19.859	19.611	17.348	20.376
Прашина плафон	11.200	11.200	11.200	11.180 ²¹	11.180	11.180	9.147	7.094

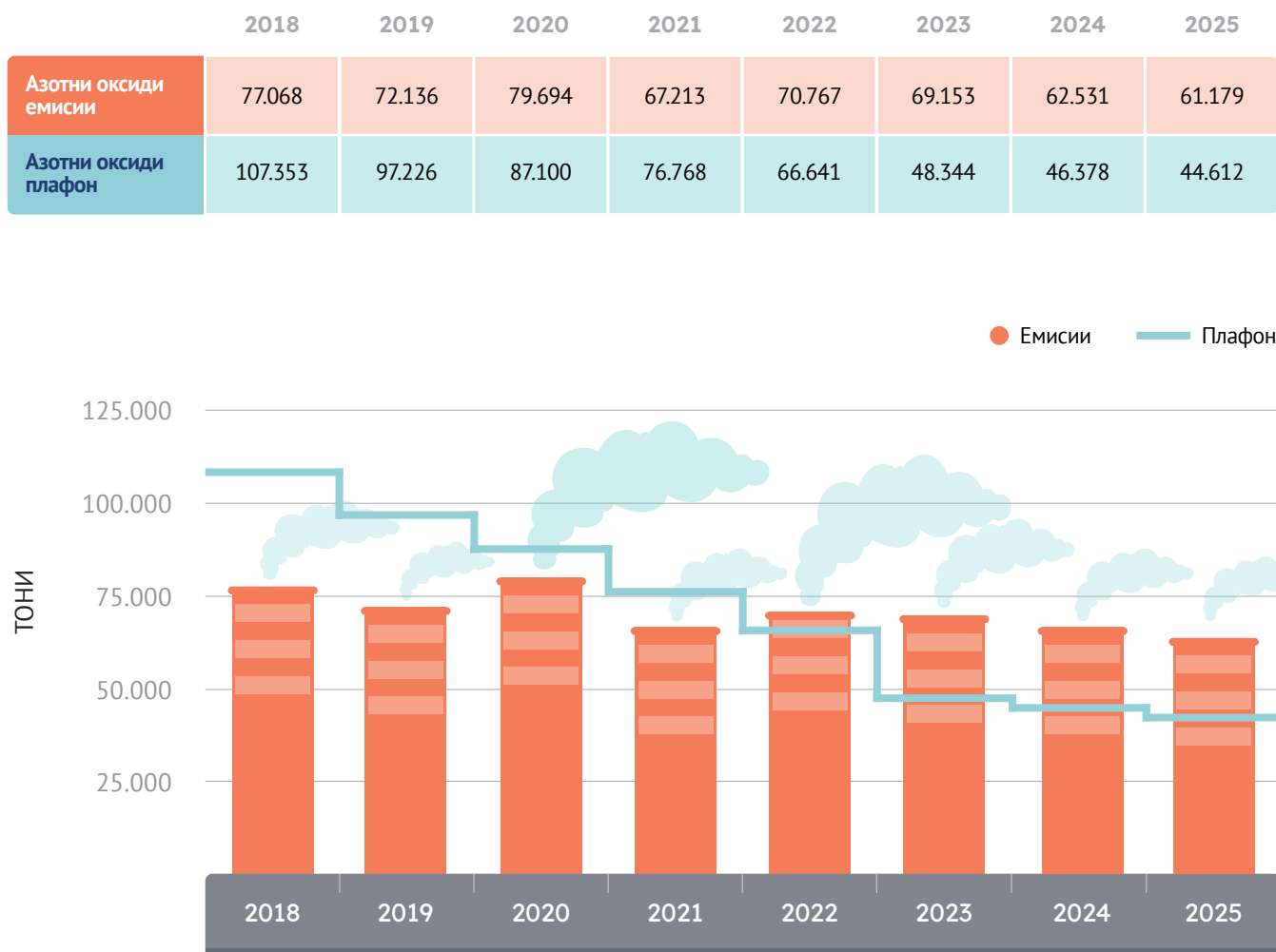

Во 2022 година, за првпат, вкупните емисии на азотни оксиди благо го надминаа збирот на плафоните на земјите - прекршување што се зголеми речиси 1,4 пати повеќе од комбинираниите плафони во 2024 и 2025 година. Причината беше што немаше инвестиции во намалување на NO_x годишните плафони за оваа загадувачка супстанција се заоструваат секоја година, а апсолутните емисии останаа на високо ниво. Косово и Босна и Херцеговина беа главните прекршувачи во релативна смисла, но Србија, исто така, ја надмина границата на NO_x во 2023, 2024 и 2025 година.

²¹ Плафонот за прашина на Косово благо се спушти во 2021 година.

Слика 3:

Емисии на азотни оксиди од електраните на јаглен од НГНЕ на Западен Балкан, споредено со дозволените плафони, 2018 до 2025 година

Сето горенаведено е под претпоставка дека податоците за емисиите се прецизни. Сепак, многу од бројките дадени од операторите на електраните се проценки, а не резултат на континуирано следење. LCPD²² ги обврзува земјите да инсталираат и користат опрема за континуирано следење на емисиите, но до ден-денес, речиси половина од електраните на јаглен од Западен Балкан или немаат такви уреди или поставените уреди не работат. Затоа, податоците за емисиите за сите земји, барем делумно се засноваат на проценките добиени од месечните мерења, а понекогаш дури и од мерењата што се вршат еднаш на секои три месеци.

Во 2025 година, исто како и во 2024 година, електраните на јаглен од НГНЕ на Босна и Херцеговина беа најголемите емитери на SO₂ во регионот. Тие емитираа 196.940 тони, односно 12,7 пати повеќе од дозволеното. Иако тоа претставува благо намалување на апсолутните емисии во споредба со 2024 година (212.840 тони), севкупно не е забележан значаен напредок од 2018 година, кога емисиите на SO₂ во земјата изнесуваа 202.005 тони.

Србија следува со 177.756 тони, или 5,1 пат повеќе од дозволеното. Ова е само скромно намалување во споредба со 2024 година, кога емисиите на SO₂ на Србија изнесуваа 205.925 тони. Емисиите на SO₂ на Србија значително се намалија од 2018 година, но ни оддалеку доволно брзо за да се постигне усогласеност.

²² Член 12 од Директивата за големи постројки за согорување

Во апсолутни бројки, долгогодишниот надминувач Угљевик во Босна и Херцеговина, со 115.079 тони повторно беше постројката со најголемо емитирање на SO₂ во регионот во 2025 година. И покрај инсталирањето на опрема за десулфуризација, нејзините емисии на SO₂ се зголемуваат секоја година од 2022 година. Опремата за десулфуризација очигледно не функционираше редовно помеѓу 2022 и 2025 година, и покрај тоа што тестирањето наводно успешно завршило во август 2020 година²³ и добила дозвола за користење во ноември 2021 година.²⁴ Сè понеизвесно е дека овој проект од 85 милиони евра некогаш ќе биде соодветно искористен за да електраната Угљевик се усогласи со нејзините плафони за SO₂ и со граничните вредности од Директивата за индустриски емисии што треба да ги достигне до 2027 година.

Никола Тесла Б во Србија, исто така, имаше екстремно високи апсолутни емисии на SO₂ во 2025 година – 77.470 тони, слично како и минатата година. Пријавено е дека е започната пробна работа на опремата за десулфуризација во април 2026 година²⁵ (види делот за Србија), но искуството со Угљевик и Костолац Б (види подолу во овој дел) покажува дека нема гаранција дека ќе следи усогласување.

Иако поединечните плафони на електраните не се обврзувачки - туку само оние на ниво на земја - разгледувањето на прекршувањата на овие постројки може добро да укаже на тоа каде е потребна конкретна акција.

Во 2025 година, дури пет постројки ги надминале своите плафони за сулфур диоксид за повеќе од десет пати:

- Битола Б3, Северна Македонија: 16,4 пати
- Угљевик, Босна и Херцеговина: 16,3 пати
- Гацко, Босна и Херцеговина: 12,8 пати
- Какањ 6, Босна и Херцеговина: 12,5 пати
- Битола Б1 и 2, Северна Македонија: 11,8 пати

Тузла 6 и Какањ 7 во Босна и Херцеговина, исто така беа блиску, испуштајќи 9,5 и 9,8 пати повеќе сулфур диоксид од дозволеното со НПНЕ на земјата.

Костолац Б, еден од најголемите апсолутни и релативни емитери на сулфур диоксид од 2018 до 2020 година, конечно почна да ги намалува своите емисии во 2024 година, но во 2025 година емитираше 17.452 тони, или 3,3 пати повеќе од дозволеното - нешто повеќе од оние 15.218 тони емитирани во 2024 година. И покрај инсталирањето на опремата за десулфуризација, по падот во 2021, емисиите на SO₂ се зголемија во 2022 и 2023 година. Опремата за десулфуризација, инсталирана од Чајна Машинери Енџинеринг Корпорейшн (СМЕС), беше официјално претставена во 2017 година, но сепак, дозвола за користење доби дури во јануари 2023 година.²⁶

Во однос на прашината, апсолутно најголем емитер во регионот беше Гацко во Босна и Херцеговина. Испушти 2.761 тон – 15,1 пат повеќе од дозволеното во НПНЕ на БиХ. Колку и да е шокирачки, претставува намалување во споредба со емисиите на прашина во периодот од 2022 до 2024 година, кога електраната емитираше повеќе од 3.000 тони годишно.

Електраната Битола во Северна Македонија исто така се издвојува како голем загадувач со прашина. Нејзините блокови Б1 и 2 емитираа 5.276 тони во 2025 година – или 10,7 пати повеќе од дозволеното – а блокот Б3 емитираше 2.399 тони, или 11,2 пати повеќе од дозволеното, што резултира со сериозни кумулативни влијанија.

Други значајно големи емитери на прашина во регионот се блокот Косова Б1, која емитираше 2.575 тони во 2025 година, односно 6,2 пати над дозволеното, и Косова Б2, која емитираше 1.567 тони, односно 3,8 пати повеќе од дозволеното.

За азотни оксиди, Никола Тесла Б во Србија имаше убедливо највисоки апсолутни емисии во 2025 година, со 11.247 тони, што е само малку пониско од нејзините емисии во 2024 година од 12.418 тони.

²³ RITE Ugljeverik, [Izuzetni rezultati u zaštiti životne sredine](#), 27 август 2020 год.

²⁴ Министерство за просторно планирање, градежништво и екологија на Република Српска, [Одлука бр. 15.03-360-164/21](#).

²⁵ Владимир Спасиќ, [Српскиот ЕПС започнува пробна работа на систем за десулфуризација во електраната TENT В](#), Balkan Green Energy News, 7 април 2026 год.

²⁶ Renewables and Environmental Regulatory Institute (RERI), [Desulphurisation in the Western Balkans](#), март 2023 год.

Во релативна смисла, Косова А5 беше најголемиот прекршувач за азотни оксиди во 2025 година, со емисии 3,5 пати поголеми од дозволеното, односно 2.141 тон.

Сите три земји со постројки што влегоа во режимот на „изземање“ сè уште ја прекршуваат Директивата за големи постројки за согорување.

Осум блокови на електрани од Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија влегоа во таканаречениот режим на „изземање“ во 2018 година: Тузла 3 и 4, Какањ 5, Плевља, Морава, Колубара А3 (котел 1), Колубара А3 (котли 3, 4 и 5) и Колубара А5.²⁷ Но ниту една од нив не ги испочитува релевантните гранични вредности на емисиите, иако рокот од 31 декември 2023 година одамна е поминат, а повеќето од нив го надминале ограничувањето од 20.000 работни часови. Во 2024 и 2025 година, само Тузла 3 немала пријавени работни часови, но ниту таа не е официјално затворена (види дел за Босна и Херцеговина).

Електраната Плевља во Црна Гора е во процес на реконструкција, а работниот век на Тузла 4 и Какањ 5 во Босна и Херцеговина беа незаконски продолжени со одлука на Парламентот на Федерацијата на БиХ во март 2022 година.²⁸ На почетокот на 2023 година, „Електропривреда Србије“ (ЕПС) најави дека ќе ги затвори електраните Колубара и Морава кон крајот од 2024 година,²⁹ но тоа не се случи, а во енергетската стратегија на земјата сега се спомнува 2030 година (види дел за Србија).

Поради прекршување на одредбите за изземање, Секретаријатот на енергетската заедница отвори случаи за решавање на спорови против Црна Гора во април 2021 година,³⁰ Босна и Херцеговина во октомври 2022 година³¹ и Србија во октомври 2023 година.³²

Севкупно, осум години по истекот на рокот за усогласување со LCPD во Енергетската заедница, состојбата останува алармантна. Од 2018 година, емисиите опфатени со НПНЕ донекаде се намалија за сулфур диоксид и азотни оксиди, додека кај прашина се зголемија. Ниту една од постројките опфатени со режимот на „изземање“ не е трајно затворена, со можен исклучок на Тузла 3. Сепак, досега единствената изречена казна на оператор на електрана за овие очигледни прекршувања е судска, како резултат на тужба од граѓанското општество во Србија, а дури и таа операторот ја оспоруваше. Ниту едно од надлежните тела нема изречено никакви казни.

²⁷ Секретаријат на енергетската заедница, [Резимиран извештај на Секретаријатот на енергетската заедница за конечниот список на изземени постројки](#), април 2018 година.

²⁸ Секретаријат на енергетската заедница, [Environmental concerns increase with decision on lifetime extension of Tuzla 4 and Kakanj 5](#), 25 март 2022 год.

²⁹ Владимир Спасиќ, [ЕПС го постави планот за затворање на термоцентралите на јаглен](#), Balkan Green Energy News, 16 февруари 2023.

³⁰ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS-15/21: Црна Гора / Животна средина](#).

³¹ Секретаријат на енергетската заедница, [Секретаријатот покренува постапка за решавање спорови против Босна и Херцеговина за кршење на Директивата за големи постројки за согорување во случајот Тузла 4 и Какањ 5](#).

³² Секретаријат на енергетската заедница, [Секретаријатот покренува постапка за решавање на спор против Србија за кршење на Директивата за големи постројки за согорување во случајот со ТЕ Морава](#).

³³ Ермин Затера, [Како је Босна и Херцеговина постала оvisна о uvoznoj električnoј energiji?](#), Радио Слободна Европа, 1 мај 2025 год.

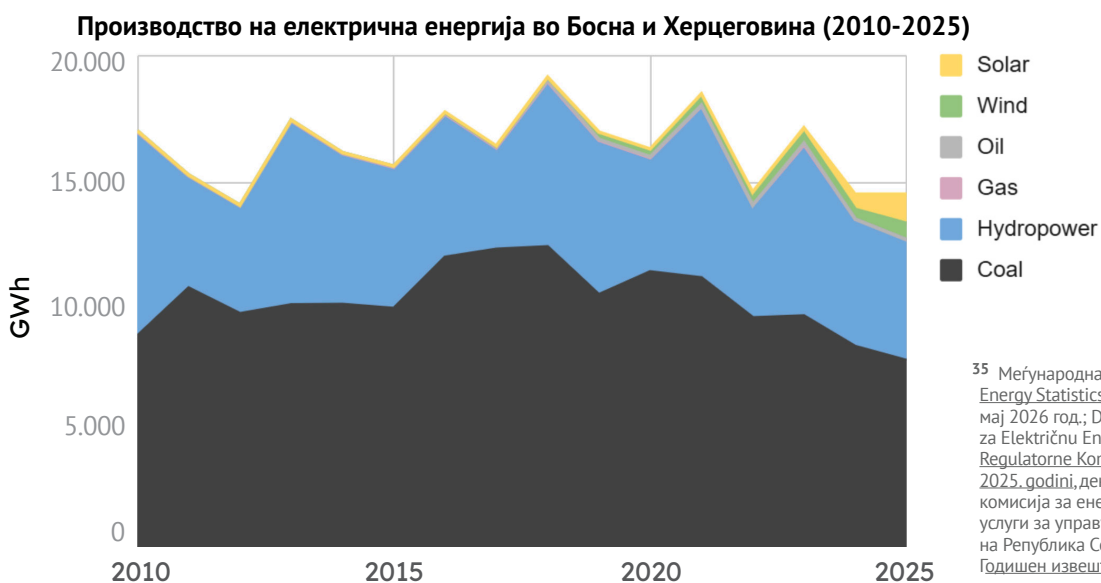
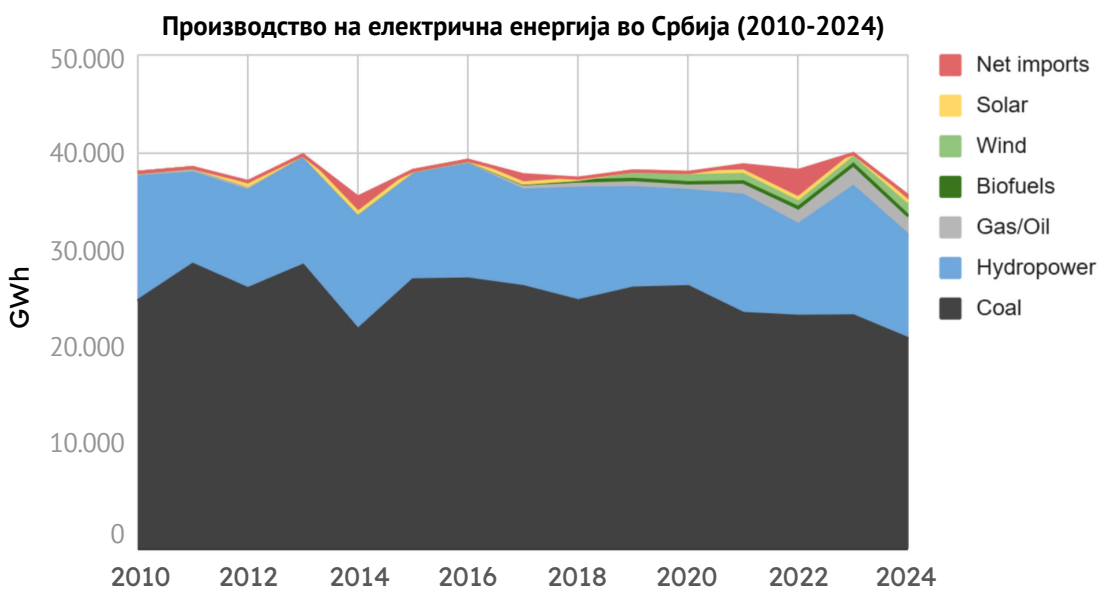
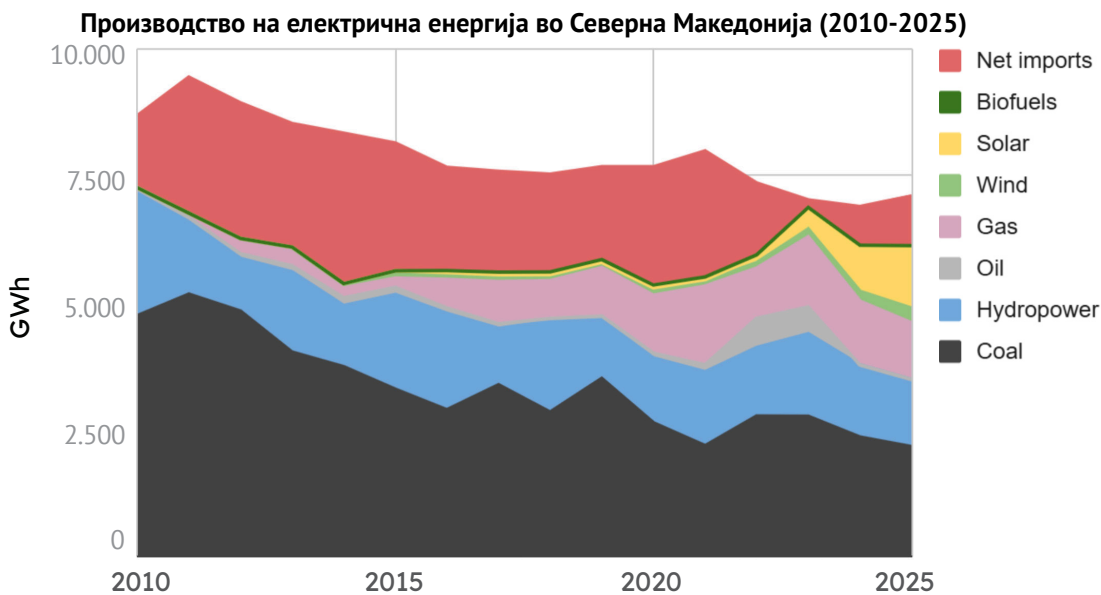
³⁴ Бројките за Србија за 2025 сè уште не се достапни.

Јагленот во опаѓање

Владите и претпријатијата со години го претставуваа јагленот како сигурен домашен извор на енергија на Западен Балкан, но ваквиот став сега е застарен и не соодветствува со реалноста. Заклучно со 2026 година, просечната старост на постројките на јаглен во регионот изнесува 49 години. Планираните и непланираните прекини во работењето на електраните на јаглен сè почесто се појавуваат.

Во последните години, снабдувањето со јаглен беше голем проблем за Северна Македонија и Србија, што ги принуди да се свртат кон скапи увозни решенија. Во Босна и Херцеговина, снабдувањето со јаглен исто така беше проблем во двата ентитета.³³ Во сите три случаи, ова доведе до пад на производството на електрична енергија од јаглен – во Северна Македонија од 2011 година; во Босна и Херцеговина од 2018 година; и во Србија од 2015 година, со сè поголем пад од 2020 година наваму.³⁴

Слика 4: Пад на производството на електрична енергија од јаглен во Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Србија³⁵

³⁵ Меѓународна агенција за енергетика, [Energy Statistics Data Browser](#), пристапено 5 мај 2026 год.; Državna Regulatorna Komisija za Električnu Energiju, [Izveštaj o radu Državne Regulatorne Komisije za Električnu Energiju u 2025. godini](#), декември 2025 год.; Регулаторна комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија (РКЕ), [Годишен извештај 2025 год](#), мај 2026 год.

Трендовите во Косово и Црна Гора сè уште не се толку јасни, иако производството на електрична енергија од јаглен во Косово можеби го достигнало својот врв во 2021 година, доколку тековните трендови продолжат.³⁶

Сето ова е без да биде видлив целосниот ефект на Механизмот на ЕУ за јаглеродно гранично прилагодување (СВАМ). Конечниот режим на СВАМ започна во јануари 2026 година, што значи дека увозот на електрична енергија во ЕУ од Западен Балкан сега подлежи на давачки утврдени главно според стандардни фактори на емисии по земја.³⁷ Иако регулативата со која се уредува СВАМ дозволува исклучоци во енергетскиот, под услов поврзување на пазарите на електрична енергија со ЕУ, воведување на данок на јаглерод на ниво на Системот за тргување со емисии на ЕУ и неколку други услови, ниту една од земјите на Западен Балкан не е ни блиску до исполнување на тие услови.³⁸

Првиот квартален извештај на Секретаријатот на енергетската заедница за влијанијата од СВАМ увиде два главни тренда во првиот квартал од 2026 година. Комерцијално закажаната прекугранична размена се намали за 25% на границите со земјите членки на ЕУ, и покрај значителното производство на хидроенергија поради поволните услови. Исто така, цените на електричната енергија на пазарот ден-однапред во земјите опфатени со Спогодбата беа во просек за 30 евра/MWh пониски отколку на соседните пазари во ЕУ.³⁹ Иако Секретаријатот ги истакна негативните импликации од таквите потенцијални новонастанати пречки за интеграцијата на пазарот на електрична енергија, граѓанското општество укажа на позитивната страна на СВАМ: конечно, енергетскиот микс со високи емисии на јаглерод – кој во случајот на Западен Балкан не е усогласен ниту со националните ниту со стандардите на ЕУ – има последици за земјите кои сакаат да учествуваат на пазарите на електрична енергија на ЕУ.⁴⁰

Во принцип, ова и понатаму би можело да ги поттикне владите од Западен Балкан подобро да ја испланираат праведната транзиција кон 100% обновлива и енергетски ефикасна економија, иако времето за застарените електрани на јаглен во регионот истекува. Инсталирањето на ветерни и соларни капацитети значително е во подем низ целиот регион,⁴¹ но сè уште не е доволно за да се надомести затворањето на поголем број електрани на јаглен.

Владите во регионот не го искористија доволно добро првиот циклус на процесот на изработка на националните планови за енергија и клима (НПЕК) за да внесат извесност во своето среднорочно енергетско планирање, но во 2026 година многу од нив ќе треба да ги ажурираат своите долгорочни климатски стратегии⁴² – можност што не смеат да си дозволат да ја пропуштат. Нивните НПЕК исто така ќе треба да се ажурираат во 2027 година, а рокот за доставување на нацрт-верзиите до Секретаријатот на енергетската заедница е 1 јануари 2028 година.⁴³ Овој пат, долгорочните стратегии треба да прикажат уверувачки пат за декарбонизација за да најдоцна до 2050 година се постигне климатска неутралност, а НПЕК треба тоа да го преточат во брз, но реален акциски план.

За жал, се чини дека владите во регионот не ја примиле пораката. Од една страна, се обидуваат да извлечат уште малку животен век од своите електрани на јаглен преку скапи реконструкции, како онаа од 137 милиони евра најавена за Косова А3 во јануари 2025 година или онаа од 80 милиони евра што е во тек во Плевља, Црна Гора. Тоа повеќе нема смисла со оглед на староста на електраните и неизбежноста од воведување на данок на јаглерод во наредните години.

И од друга страна, владите од Западен Балкан – под силно лобирање од Соединетите Американски Држави – сè повеќе тежнеат кон гас.⁴⁴ Гасификацијата би била голема и многу скапа грешка за регион кој е многу помалку зависен од фосилни гасови отколку ЕУ, и постои опасност да се одвлече вниманието од порелевантни и технолошки решенија отпорни на идни промени како соларни и ветерни капацитети поставени на најдобра локација, топлински пумпи и геотермална енергија.⁴⁵

Како што вели поговорката, „непланирањето е планирање на неуспех“, и тоа, за жал, е нешто што сега се случува во повеќето земји. Премногу е доцна да се започнат нови инвестиции со цел усогласување со LCPD, додека затворањето на електрани на јаглен и рудници бара внимателно планирање, вклучително и за праведна транзиција на заедниците зависни од јаглен. Покрај овие две, трет аспект, колапсот, станува реална можност, како што се случи во 2024 година кога беше најавено затворањето на рудникот за јаглен Зеница во Босна и Херцеговина⁴⁶ без да се има реален план.

³⁶ Меѓународна агенција за енергетика, [Energy Statistics Data Browser](#).

³⁷ Албанија е единствената земја во регионот која не подлежи на такви давачки, бидејќи нејзиниот стандарден фактор на емисии е нула – иако тоа би се променило доколку почне да ги користи своите пловечки нафтени постројки во Валона или ако ги заврши планираните електрани на гас во Росковец и Валона.

³⁸ CEE Bankwatch Network et al., [Electricity market integration needs environmental compliance](#), март 2026 год.

³⁹ Секретаријат на енергетската заедница, [СВАМ квартален извештај](#), 29 април 2026 год.

⁴⁰ CEE Bankwatch Network et al., [Electricity market integration needs environmental compliance](#).

⁴¹ За повеќе детали, види Јоана Чута и Пипа Галоп [A perfect storm: The Western Balkans power sector in the time of CBAM](#), октомври 2025 год.

⁴² Секретаријат на енергетската заедница, [Долгорочни стратегии](#), пристапено на 5 мај 2026 год.

⁴³ Секретаријат на енергетската заедница, [Процес на изработка на НПЕК](#), пристапено на 5 мај 2026 год.

⁴⁴ Belgrade Open School et al., [Заедничка изјава на граѓанското општество откако најновата криза со фосилните горива почнува да се чувствува, владите од Западен Балкан мора да избегнат понатамошна зависност од гас и да скокнат кон обновлива иднина!](#), 27 април 2026 год.

⁴⁵ Со фаќање на сите штетни гасови и повторно вбригување на водата

⁴⁶ Татјана Чалиќ, [Zenica zatvara rudnik: Koji je sljedeći i šta nas čeka sa snabdijevanjem strujom?](#), Бука, 17 декември 2024 год.

Северна Македонија

Усогласеност со плафоните од НПНЕ во 2025 година

Владата на Северна Македонија го усвои својот НПНЕ во април 2017 година. Планот не беше предмет на јавни консултации и за него не беше изработена стратегиска оцена за влијанијата врз животната средина пред да се усвои. Со планот се опфатени три големи постројки за согорување на јаглен, една на мазут и две постројки за греење на фосилен гас кои делумно биле оперативни во периодот на спроведување на планот. Вклучени се и два котла од старата рафинерија за нафта, кои иако не се официјално затворени, не се во функција повеќе од десет години.

На само година и половина до денот кога постројките за согорување ќе треба целосно да бидат усогласени со Директивата за индустриски емисии, Северна Македонија не направила никаков напредок во намалувањето и следењето на емисиите. Електраните на јаглен вршат само периодични мерења еднаш месечно, а според надлежните органи, ниту тоа не е редовно. Со нивни зборови, како што е известена Европската агенција за животна средина: „користењето на податоците од периодичните мерења за пресметување на количините на емисиите на SO₂, NO_x и TSP [вкупно суспендирани честички] ... за 2025 година е неверодостојно и несигурно“.

Ова не е единствената инвестиција што државната компанија за електрична енергија „Електрани на Северна Македонија“ (АД ЕСМ) не ја реализирала во своите постројки на јаглен. Ниту Битола, ниту електраната Осломеј немаат направено значителен напредок во воведувањето опрема за контрола на загадувањето од 2013 година, кога блоковите Битола 2 и 3 беа реконструирани за намалување на емисиите на NO_x. Како директна последица на староста на електраните и недостатокот на вакви инвестиции, пријавените емисии на сите три регулирани загадувачи во 2025 година се повисоки отколку на почетокот на спроведувањето на НПНЕ во 2018 година.

Северна Македонија (2025)

Плафон за SO ₂	Емисии на SO ₂	Плафон за прашина	Емисии на прашина	Плафон за NO _x	Емисии на NO _x
9,412	84,649	985	7,907	6,927	5,426

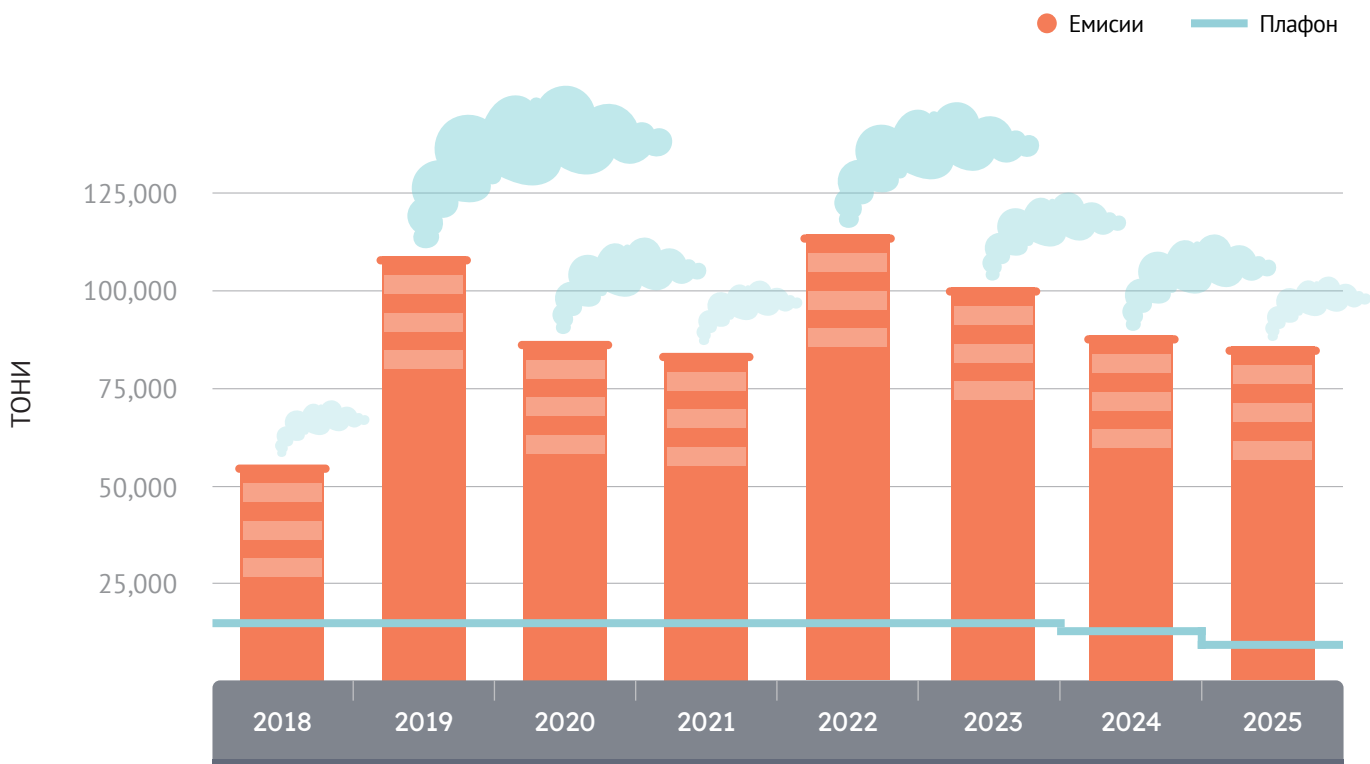
Емисиите на SO₂ од согорување на јаглен во 2025 година беа малку пониски од оние во 2024 година. Сепак, со спуштањето на плафонот, емисиите на SO₂ – од 84.649 тони – беа девет пати повисоки од дозволените 9.412 тони.

ТЕЦ Битола, Северна Македонија

Производство на електрична енергија во Босна и Херцеговина (2010-2025)

Слика 16:

Емисии на сулфур диоксид од електраните на јаглен од НПНЕ на Северна Македонија, споредено со националните плафони на емисии, 2018 до 2025 година

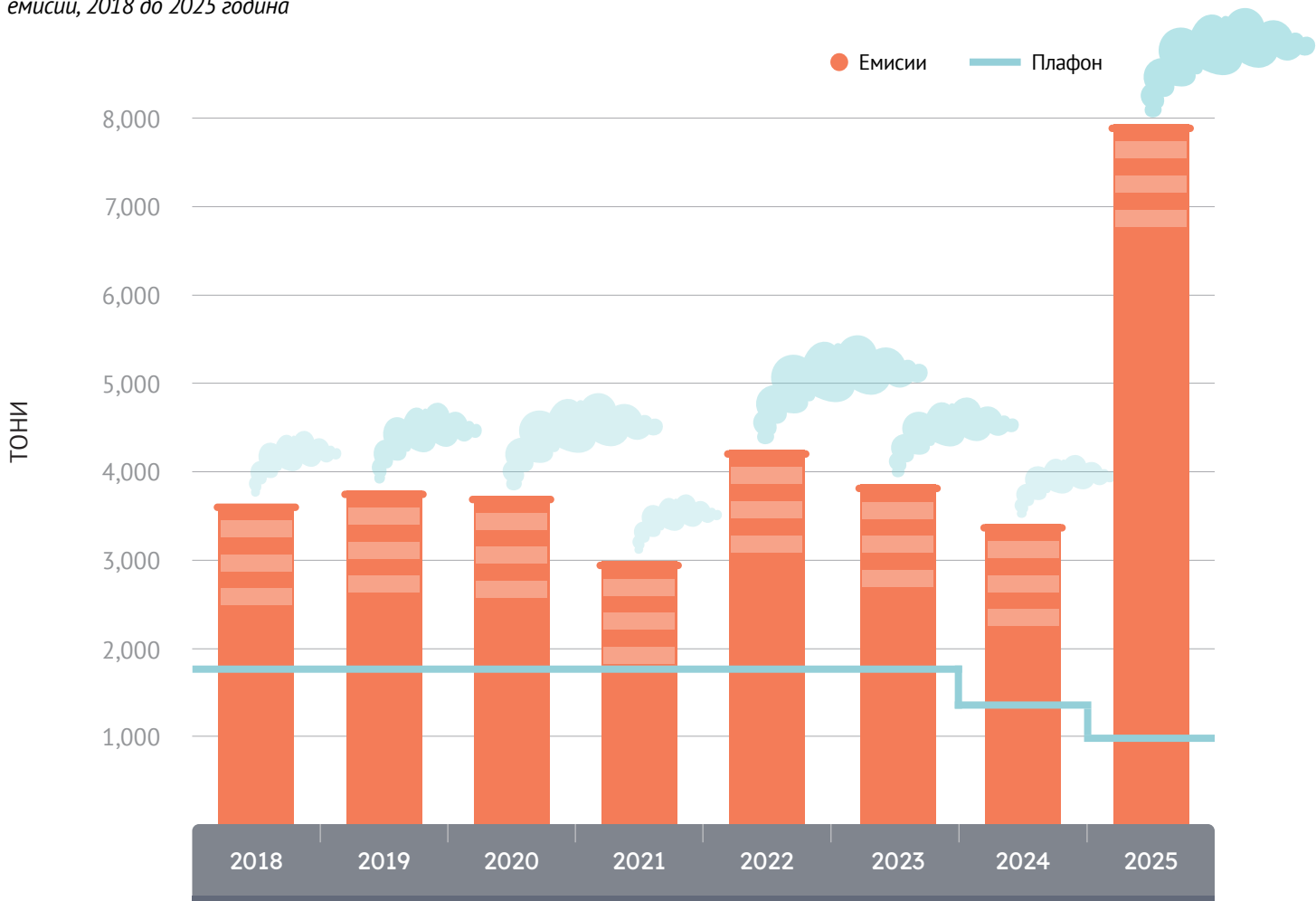
Како и во изминатите години, оџаците на Битола Б1 и 2 и Битола Б3 беа најголемите загадувачи со SO_2 во земјата во 2025 година. Битола Б1 и 2 емитуваа 51.585 тони, што е 11,75 пати повеќе од индивидуалниот плафон на оџакот. **Битола 3 помина значително полошо – со 31.205 тони ги надмина своите индивидуални плафони за 16,37 пати – најголемо прекршување во регионот.**

Ограничените работни часови на Осломеј го задржаа малку под индивидуалниот плафон од 2.036 тони, но и тоа ќе се промени на крајот на 2027 година кога емисиите ќе треба да бидат под 940 тони.

Емисиите на прашина од производството на електрична енергија од јаглен драстично скокнаа во 2025 година и достигнаа нивоа двапати повисоки од просекот за претходните седум години. Електраната Битола со своите два оџака емитуваше 7.675 тони и самостојно го надмина регионалниот плафон од 7.094 тони за емисиите на прашина за 2025 година.

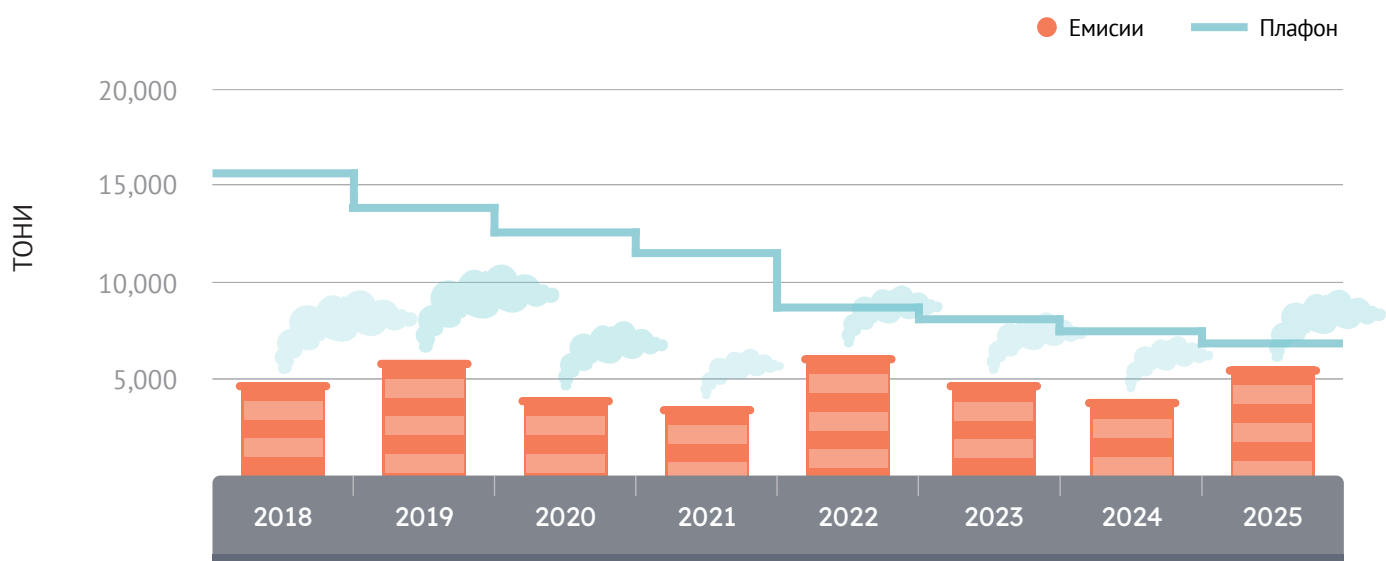
Слика 17:

Емисии на прашина од електраните на јаглен од НПНЕ на Северна Македонија, споредено со националните плафони на емисии, 2018 до 2025 година

Слика 18:

Емисии на NO_x од електраните на јаглен од НПНЕ на Северна Македонија, споредено со националните плафони на емисии, 2018 до 2025 година

Блоковите Битола Б1 и 2 придонесоа со 5.276 тони, а Битола Б3 со 2.399 тони. И двата емитираа повеќе од десет пати од дозволеното според нивните индивидуални плафони. Осломеј придонесе со 232 тони, само малку над својот индивидуален плафон од 219 тони.

Емисиите на NO_x се зголемија во споредба со 2023 и 2024 година, но сепак остануваат под плафоните за 2025 година, па дури и под оние за 2027 година. Сепак, ова е само поради нереално високиот плафон за Осломеј, како и малкуте работни часови и ограничениот придонес за севкупните емисии на NO_x. Пријавените 5.426 тони емисии главно потекнуваат од Битола Б1 и 2 со 3.302 тони и Битола Б3 со 1.808 тони. Како одделни оџаци, и двата се над своите индивидуални плафони и воопшто не се усогласени со барањата за крајот на периодот на НПНЕ.

Во март 2021 година, поради прекршувањата на вкупните плафони од НПНЕ, Секретаријатот на енергетската заедница отвори случај против Северна Македонија, заедно со случај против други земји. На 13 јули 2023 година, Секретаријатот достави образложено барање до Министерскиот совет за донесување одлука со која се потврдува неусогласеност, што се случи во декември 2023 година.⁴⁷ Бидејќи прекршувањата не се поправени заклучно со мај 2026 година, случајот сè уште е отворен.⁴⁸

Недостаток на инвестиции во контрола на загадувањето

Од постојните постројки на јаглен, само електраната во Битола има дозвола за интегрирано спречување и контрола на загадувањето (ИСКЗ). Дозволата е издадена во декември 2022 година,⁴⁹ долго по истекот на сите законски рокови и четири години откако постројката веќе требаше да биде усогласена со граничните вредности за емисии од Директивата за големи постројки за согорување. Дозволата содржи детален список на инвестиции кои се потребни за постројката да се усогласи со построгите барања од Директивата за индустриски емисии. За секоја инвестиција е утврден рок за имплементација, при што последниот истекува во декември 2026 година.

Првиот клучен чекор беше инсталирањето на систем за континуирано следење на оџациите. Тоа требаше да се одвива во исто време со целосната реконструкција на електростатичните филтри за емисиите на прашина да се доведат во рамките на законските граници. Рокот за двете инвестиции истече во декември 2025 година, па сега електраната и формално ја прекршува својата ИСКЗ дозвола. Овие инвестиции и онака немаат многу смисла, со оглед на тоа што Северна Македонија планира исфрлање на јагленот од употреба, но тоа не го менува фактот дека електраната продолжува да ги прекршува сите национални обврски и обврските од Спогодбата за енергетската заедница и мора за тоа да биде санкционирана.

Изградбата на постројката за десулфуризација треба да биде готова до декември 2026 година, но и тоа ќе биде невозможно во предвидениот рок. Само постапките за јавна набавка и издавање дозволи би траеле повеќе од шест месеци, што би значело пробивање на рокот утврден во дозволата.

Електраната Осломеј е сосема поинаква приказна. Според енергетската стратегија на Северна Македонија,⁵⁰ електраната требаше да се затвори во 2019 година. Ова еднаш се одложи, до 2021 година со првиот НПЕК на земјата,⁵¹ а сега дополнително е одложено до крајот на 2026 година со новиот ажуриран НПЕК,⁵² усвоен во април 2026 година. Ова станува тренд – седум години, планските документи за енергетика постојано наведуваат дека Осломеј ќе се затвори годината кога се усвојуваат; сепак, во 2025 година, постројката продолжи со работа. Осломеј нема ИСКЗ дозвола и нема детални обврски или планови за инвестиции во контрола на загадувањето.

Сценаријата во новоусвоениот НПЕК ја задржуваат амбицијата за исфрлање на јагленот до 2030 година, но овојпат документот ги препушта деталите на АД ЕСМ. Компанијата треба да изработи акциски план за декарбонизација во кој ќе се осмисли детален временски распоред за затворање на постројките, во зависност од потребите на системот и динамиката на инвестиции во заменски капацитети за производство на електрична енергија.

Проблемот е што се чини дека АД ЕСМ има други приоритети и не ја сфаќа сериозно својата обврска за напуштање на производството од јаглен.

⁴⁷ Министерски совет на енергетската заедница, [Одлука 2023/04/МС-ЕпС за непридружување од страна на Република Северна Македонија на Спогодбата за енергетска заедница во случајот ECS-7/21](#).

⁴⁸ Секретаријат на енергетската заедница, [Случај ECS 07/21, Северна Македонија/Животна средина](#).

⁴⁹ Министерство за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија, [ИСКЗ дозвола за АД ЕСМ - подружница на РЕК Битола](#), декември 2022 год.

⁵⁰ Министерство за економија на Република Северна Македонија, [Стратегија за развој на енергетиката до 2024 год.](#), 28 декември 2019 год.

⁵¹ Министерство за економија на Република Северна Македонија, [Национален план за енергија и клима](#), јули 2020 год.

⁵² Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини, [Национален план за енергија и клима 2025-2030](#), јули 2020 год.

И покрај декларативната посветеност на компанијата за декарбонизација на енергетскиот сектор, направена е и одобрена оценка на влијанието врз животната средина за рудникот за лигнит Живојно⁵³ во близина на Битола во септември 2025 година.⁵⁴ Рудникот со површински коп е планиран да зафаќа околу 11,5 квадратни километри, со предвидено вкупно производство од околу 23,6 милиони тони лигнит во период од 15 години. Отстранувањето на површинскиот слој на почвата е планирано да се изврши во рок од три години од одобрувањето на проектот, со што датумот за почеток на ископувањето е многу блиску до датумот за исфрлање на јагленот во земјата.

Не е јасно зошто земјата и АД ЕСМ се толку решени да го отворат овој рудник наместо да ги насочат своите напори кон нешто што навистина ја поддржува декарбонизацијата. Бидејќи земјата веќе има Патоказ за праведна транзиција⁵⁵ и Инвестициски план за забрзување на транзицијата од јаглен,⁵⁶ треба да почне да инвестира во тие процеси наместо во нови капацитети за ископување на јаглен и да избегне понатамошни одложувања на датумот за исфрлање на јагленот.

Северна Македонија останува најнапредната земја во регионот во однос на планирањето на енергетската трансформација и праведната транзиција. На хартија, земјата ја потврди својата посветеност за исфрлање на производството на електрична енергија од јаглен во ажурираниот НПЕК. Сепак, активностите на владата и АД ЕСМ не се усогласени со стратешките документи. Се забележува значително зголемување на производство на електрична енергија од сонце и ветер од приватни инвеститори, а АД ЕСМ треба да го забрза темпото на инвестиции во сончева и ветерна енергија доколку сака да остане релевантно претпријатие во енергетскиот сектор на земјата. Владата треба да продолжи да создава услови што ќе овозможат побрза транзиција кон обновливи извори на енергија, со силен фокус на децентрализација и заштита на животната средина. Во исто време, потребни се посилни механизми за транспарентност, учество на јавноста и отчетност, за да се обезбеди дека процесите на одлучување, изборот на проекти и спроведувањето на мерките за праведна транзиција се инклузивни, јавно достапни и усогласени со потребите на локалните заедници.

Земјата исто така треба да ги заборави нереалните планови за нова инфраструктура за фосилни гасови и да избегне значајни неисплатливи инвестиции. Во моментот постојат амбициозни планови за нови гасни електрани и гасоводи, и покрај тоа што енергетската политика на ЕУ се оддалечува од гасот. Интерконекторот со Грција⁵⁷ најверојатно беше последниот проект за фосилни горива на Западен Балкан изграден со средства од ЕУ, но САД сега посилно ја промовираат гасната инфраструктура во регионот со цел продажба на нивниот течен природен гас (ТПГ).⁵⁸ Сепак, успехот на ваквите планови воопшто не е загарантиран: во 2024 година Државниот завод за ревизија на Северна Македонија утврди дека ниту еден од главните гасоводи изградени во претходните десет години сè уште не е оперативен.⁵⁹ Ова укажува на висок ризик дека Северна Македонија ќе изгуби уште повеќе време и средства на скапи и погрешни приоритети кои нема да придонесат за декарбонизацијата, а истовремено ќе ја зголемат зависноста од увоз на фосилни горива.

⁵³ Технолаб ДОО Скопје, ОВЖС на рударски проект за експлоатација на јагленот од наоѓалиштето во Живојно со површинска технологија, септември 2025 год.

⁵⁴ Министерство за животна средина и физичко планирање на Република Северна Македонија, Одлука за одобрување на ОВЖС на рударски проект за експлоатација на јагленот од наоѓалиштето во Живојно со површинска технологија, 26 септември 2025 год.

⁵⁵ Влада на Република Северна Македонија, Патоказ за праведна транзиција, мај 2023 год.

⁵⁶ Влада на Република Северна Македонија, План за забрзување на инвестициската транзиција од јаглен за Република Северна Македонија – Пелагонија и југозападниот регион, јануари 2024 год.

⁵⁷ CEE Bankwatch Network и Еко-свест, Greece – North Macedonia pipeline update, ноември 2024 год.

⁵⁸ Стејт департамент на САД, Заедничка изјава за стратешкиот дијалог меѓу САД и Северна Македонија, 8 април 2026 год.

⁵⁹ Државен завод за ревизија на Северна Македонија, КОНЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ИЗВРШЕНА РЕВИЗИЈА НА УСОГЛАСЕНОСТ НА ТЕМА РАЗВОЈ НА СИСТЕМОТ ЗА ГАСИФИКАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА, март 2024 год.

ТЕЦ Битола, Северна Македонија

Фото: TBD

Заклучоци

Нивоата на загадување од електраните на јаглен на Западен Балкан, осум години по истекот на рокот за имплементација на Директивата за големи постројки за согорување, се и понатаму изненадувачки високи.

Во 2025 година, емисиите на сите три регулирани загадувачки супстанции повторно ги надминаа плафоните утврдени во НПНЕ за Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија.

Со спуштањето на плафоните за сите загадувачки супстанции во 2025 година, прекршувањата на земјите се уште полоши отколку во претходните години. За првпат од стапувањето во сила на Директивата за големи постројки за согорување во 2018 година, Србија го прекрши НПНЕ за сите три регулирани супстанции. Но, пониските плафони сами по себе не се објаснување: електраните на јаглен во Северна Македонија повеќе од двојно ги зголемија емисиите на прашина во споредба со 2024 година. Емисиите на NO_x исто така се зголемија во Србија и Северна Македонија.

Севкупно, во 2025 година, загадувањето со SO_2 од електраните на јаглен во регионот опфатени со НПНЕ беше 6,6 пати повисоко од дозволеното – што претставува највисоко релативно прекршување од 2018 година наваму. Вторпат по ред, Босна и Херцеговина остана најголем емитер во регионот. Загадувањето со прашина беше 2,9 пати повисоко од дозволеното, споредено со 1,9 пати во 2024 година, поттикнато главно од масовно зголемување кај електраната Битола во Северна Македонија, која самостојно го надмина регионалниот плафон за прашина. Загадувањето со NO_x беше речиси 1,4 пати повисоко од дозволеното, слично на претходната година.

Иако Секретаријатот на енергетската заедница има отворено случаи за сите прекршувања, додека СВAM, техничките проблеми и ниското производство на јаглен во некои земји веројатно ќе го забрзаат крајот на електраните на јаглен во регионот, сепак е потребен поголем притисок врз владите и комуналните претпријатија, како и подобро планирање на праведната транзиција за исфрлање на јагленот. По осум години прекршувања, ниту едно комунално претпријатие во регионот не е казнето од надлежните органи за неусогласеност.

Постои сериозна опасност од неконтролирано исфрлање на јагленот, со непотребно тешки последици за заедниците зависни од јаглен, кои би можеле да се избегнат со соодветно планирање. Ниту еден НПЕК на земјите не го утврдува јасно начинот на кој со ова ќе се управува и итно се потребни јасни и одлучни планови. Ажурирањата на долгорочните стратегии закажани за 2026 година претставуваат можност да се разјаснат временските рамки за декарбонизација и да се постави основа за следните нацрти на НПЕК, кои треба да се достават до 1 јануари 2028 година.

Политичарите и енергетските компании без сомнение ќе се обидат да ја обвинат ЕУ и СВAM за негативните општествени последици што произлегуваат од падот на индустријата за јаглен, но вистината е дека тие самите придонеле за тоа со непланирање и со неадекватни инвестиции. Владите и претпријатијата знаеле за рокот од 2018 година од Директивата за големи постројки за согорување уште од 2005 година, кога беше потпишана Спогодбата за енергетската заедница, а за СВAM знаат барем од 2019 година.

Сега е предоцна да се започнат скапи проекти како десулфуризација, бидејќи тие веќе не би биле изводливи, така што може да се преземат само мерки со пониски трошоци. Шансата за усогласување се затвора, па единствениот реален избор за многу постројки сега е помеѓу контролирано, постепено затворање или колапс. Ова мора да се испланира заеднички со повеќе внимание на заштедата на енергија, соодветно лоцирани ветерни и соларни капацитети, подобрување на мрежата, геотермална енергија и топлински пумпи, избегнувајќи скапи погрешни инвестиции како инфраструктура за гас.

Препораки

Владите на Западен Балкан конечно мора да преземат одговорност за планирање управувано исфрлање на јагленот и да го спроведуваат законот. Потребата за намалување на загадувањето и за забрзување на енергетската ефикасност и одржливите обновливи извори на енергија е поголема од кога било, а јавноста и собранијата треба да ги држат владите одговорни.

Електраните што работат под режимот на „изземање“ мора брзо да се затворат,⁶⁰ а оние од НПНЕ мора да се придржуваат до своите плафони. Најитно, постројките за десулфуризација Угљевик, Костолац Б и Никола Тесла А3-А6 треба да почнат да работат правилно. Оnamу каде инвестициите во контрола на загадувањето не се изводливи, треба да се намалат работните часови за да се намали загадувањето.

Потрошувачката на енергија исто така мора да се намали преку други мерки, краткорочни и системски, како што се намалување на загубите во дистрибуција, изолација на згради и користење ефикасни топлински пумпи наместо грејачи со електричен отпор. На таквите мерки треба да им се даде многу поголем приоритет отколку што е случајот во моментот.

Ажурираните долгорочни стратегии и ажурираните НПЕК на земјите треба да содржат реалистични планови за управувано исфрлање на јагленот, засновани на реалната техничка состојба на нивните електрани, нивото на инвестиции потребни за нивно усогласување со контролата на загадувањето, како и нивните резерви на лигнит и производствен капацитет. Влијанијата од СВAM треба да се интегрираат во овие планови, со јасни и транспарентни претпоставки засновани на досегашното искуство.

Иако се подразбира дека главната одговорност за намалување на загадувањето е кај владите од Западен Балкан, институциите на ЕУ, исто така, мора повеќе да се заангажираат, користејќи ги алатките што ги имаат на располагање, како што се условување на финансирањето од ЕУ и напредок во пристапувањето според усогласеноста; испраќајќи јасна, јавна и политичка порака; и обезбедувајќи финансирање на праведна транзиција на регионите со јаглен и преминување кон одржливо централно греење. Комисијата треба да предложи посилни алатки за спроведување на Спогодбата за енергетска заедница, во корист на здравјето на луѓето и животната средина. Доколку Спогодбата треба дополнително да ја поттикне декарбонизацијата и интеграцијата на пазарот, нејзиниот механизам за решавање спорови мора да се зајакне за да вклучи одвраќачки казни за прекршоците.

⁶⁰ Другата опција е да се изврши голема реконструкција со цел усогласување со граничните вредности на емисиите за нови постројки според Спогодбата за енергетска заедница, како што се обиде да направи електричната централа Плевља, но сме скептични дека тоа е економски изводливо.

До владите на Западен Балкан

- Да се затворат постројките опфатени со режимот на изземање.
- Да се намалат работните часови на неусогласените постројки со цел да се почитуваат плафоните на емисиите од НПНЕ, сè додека не се инсталира опрема за контрола на загадувањето или постројките не се затворат.
- Да се усвојат или ажурираат долгорочните стратегии и НПЕК со јасни и транспарентни планови за фазно затворање на сите електрани на јаглен и со датуми за целосно исфрлање на фосилните горива. Плановите треба да ги земат предвид веројатните ефекти од данокот на јаглерод и/или механизмот за јаглеродно гранично прилагодување во наредните години и да избегнуваат скапи погрешни инвестиции како што е ново задржување на гас.
- Да се зголемат инвестициите во соларни, ветерни, и мерки за енергетска ефикасност, како и подобрувања во мрежите за да се намалат загубите и да се овозможи поголемо поврзување на обновливите извори на енергија, како и употреба на ефикасни топлински пумпи за домаќинствата наместо грејачи со електричен отпор, со цел да се минимизира потребата од одржувањето на старите централи на јаглен во живот. Да се зголеми контролата врз животната средина и учеството на јавноста за да се минимизира отпорот кај јавноста кон инвестициите во сончева, ветерна енергија и во мрежата.
- Да се овозможат ефикасни еколошки инспекции на големите постројки за согорување според НПНЕ и режимите за изземање, со цел да се идентификуваат прекршувања на националните прописи за заштита на воздухот и да се применат мерки за спроведување и соодветни санкции, онаму каде што е применливо.
- Да се посвети повеќе внимание на партиципативното планирање одолу нагоре за праведна транзиција на оние електрани на јаглен и рудници што ќе се затворат први.

До властите во Северна Македонија

- Во најмала рака, да се изречат одвраќачки казни за АД ЕСМ поради прекршување на плафоните од НПНЕ и обврските од ИСКЗ.
- Да се формализира затворањето на РЕК Осломеј и ТЕЦ Неготино.
- Да се избегнуваат понатамошни одложувања за планираното исфрлање на јагленот од употреба и да не се отвораат нови рудници за јаглен.
- Да се забрза постапката за праведна транзиција и инвестициите во согласност со Патоказот за праведна транзиција.
- Итно да се адресира недостатокот на континуирано следење во големите постројки за согорување.
- Да се намали загадувањето со SO₂ и прашина од електраната Битола со држење на работното време што е можно пократко за да се усогласи со плафоните, додека централата не се затвори.
- Да се продолжи со декарбонизацијата на енергетскиот сектор преку избегнување на инвестиции во ново производство на електрична енергија од фосилни гасови.

До Енергетската заедница

- Секретаријатот треба да продолжи да им помага на договорните страни во ажурирањето на нивните долгорочни стратегии и НПЕК, да се забрзаат инвестициите во одржливи форми на обновлива енергија, да се воведат данок на јаглерод, што ќе спречи ново задржување на гас и припреми праведна транзиција.
- Со оглед на континуираната неусогласеност на Морава и другите постројки од режимот на изземање во Србија, Тузла 4 и Какањ 5 во Босна и Херцеговина, како и постројките од НПНЕ на Србија, овие случаи да продолжат да се разгледуваат од Министерскиот совет.
- Го повикуваме Министерскиот совет да ги потврди очигледните прекршувањата на Спогодбата за енергетска заедница од страна на електраната Плевља, без понатамошно одложување.

До Европската комисија и земјите членки на ЕУ

- Да се иницира зајакнувањето на Спогодбата за енергетска заедница за да се обезбедат одвраќачки казни во случаи на неусогласеност.
- Да се обезбеди дополнително, наменско финансирање за праведна транзиција на регионите со јаглен на Западен Балкан, како и одржливо централно греење, вклучувајќи средства кои ќе бидат директно достапни на локалните власти.
- Да се обезбеди потенцијалните исклучоци од CBAM според член 2(7) од Регулацијата, строго да се применуваат.
- Да се обезбеди дека усогласеноста со LCPD ќе биде услов за сите идни финансиски средства на ЕУ за регионот, особено оние што работат на принципот на Инструментот за реформи и раст.
- Да се адресира неусогласеноста со Директивата за големи постројки за согорување и Директивата за индустриски емисии, да се нагласи важноста на спроведувањето на национално ниво, повикувајќи на поактивна улога на инспекторатите и спроведување кај судските органи.
- Да се осигура дека ЕУ и меѓународните финансиски институции не поддржуваат гас, со цел да се избегне задржувањето на фосилните горива.

Анекс 1

Материјали и методи

Бројките за емисиите на електраните на јаглен од Западен Балкан беа собрани од [EIONET Central Data Repository](#). Податоците за 2025 година ќе бидат верификувани од Европската агенција за животна средина во наредните неколку месеци, така што истите треба да се сметаат за прелиминарни.

Искористените национални планови за намалување на емисиите се официјални документи објавени во секоја од земјите. Вкупните плафони на ниво на земја искористени како референца вклучуваат, во некои случаи (на пр. Србија), плафони на емисии од други објекти кои не се електрани на јаглен (на пр. рафинерии), што објаснува зошто во тие случаи националните плафони се повисоки од збирот на поединечните плафони на електраните на јаглен. Во случајот на Босна и Херцеговина, НПНЕ ги опфаќа Тузла 4 и Какањ 5, кои подоцна беа прогласени за постројки од режимот на изземање, па затоа плафонот не ги вклучува.

CEE Bankwatch
Network

ЈУНИ 2026 ГОДИНА